

УДК: 330.3+338.2

DOI: 10.31891/2307-5740-2018-260-4-160-170

РАЗЖИВІН В. М.

Університет митної справи та фінансів

ПРИНЦИПИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ І АНАЛІЗ ЙОГО ЕФЕКТИВНОСТІ

Статтю присвячено аналізу проблеми інвестиційно-інноваційного розвитку економіки України, його головних принципів, пріоритетів і завдань. Державна підтримка інвестиційно-інноваційного процесу є однією з умов ефективного впровадження інвестиційно-інноваційної моделі розвитку національної економіки. Наразі окремі аспекти інвестиційно-інноваційного розвитку економіки потребують подальшого вивчення. Зокрема, це стосується принципів і конкретних засобів ефективної державної підтримки концепції інноваційної діяльності підприємств в інституційних умовах національного господарювання. Тому дослідження засобів державного стимулювання інвестиційно-інноваційної діяльності підприємств національної економіки, аналіз ефективності цих засобів є актуальним завданням. Метою статті є дослідження підвищення ефективності процесу регулювання і заохочення інвестиційно-інноваційної діяльності підприємств. Визначено основні перешкоди на шляху підвищення інвестиційної й інноваційної ефективності національної економіки, а також наявні засоби і інструменти їх вирішення. Відмічено недостатність традиційних інструментів державного регулювання для ефективного заохочення підприємств до здійснення інноваційної діяльності. Рекомендовано здійснити модифікацію податкового законодавства, аби замінити пільги податку на прибуток таким механізмом оподаткування, який замість зменшення податкового навантаження прибутку виводить кошти, витрачені на оновлення засобів виробництва з бази оподаткування. А саме, пропонується змінити підхід у стимулюванні інвестиційної і інноваційної діяльності, замінивши надання фінансово-податкових пільг такою структурою оподаткування, яка сама по собі заохочуватиме дії підприємців щодо оновлення виробничих ресурсів. Це може дозволити лібералізувати підприємницьку діяльність, зменшити бюрократизацію і суб'єктивізм процесу регулювання і стимулювання інноваційної діяльності. В подальшому передбачається уточнити і конкретизувати запропонований підхід стимулювання інвестиційної і інноваційної діяльності.

Ключові слова: інвестиційно-інноваційна діяльність, державне регулювання, пільгове оподаткування, ефективність, засоби виробництва.

RAZZHYVIN V.

University of Customs and Finance

INVESTMENT AND INNOVATIVE ACTIVITY OF COMPANIES: PRINCIPLES OF GOVERNMENT REGULATION AND ANALYSIS OF ITS EFFICIENCY

The article is devoted to the analysis of the problem of investment and innovation development of the economy of Ukraine, its main principles, priorities and tasks. Government support of the investment and innovation processes is one of the conditions for the effective implementation of the investment and innovation model of the development of the national economy. Nowadays, some aspects of the investment and innovation development of the economy needs further study. In particular, it concerns the principles and specific means of effective government support for the concept of innovative activity of enterprises in the institutional conditions of national economy. Therefore, research of means of government stimulation of investment and innovation activity of enterprises of the national economy, analysis of the effectiveness of these funds is an urgent task. The purpose of the paper is to research the efficiency of the regulatory process and stimulation of investment and innovation activities of enterprises. The main basic interference are identified in the way of increasing the investment and innovation efficiency of the national economy, as well as the available means and tools for their solution. The lack of traditional government regulation tools was noted for the effective encouragement of enterprises to innovative activity. It's recommended to modify the tax legislation to replace income tax benefits with a taxation mechanism that, instead of reducing the tax burden of profits, pulls the funds spent on updating means of production from the tax base. Namely, it is proposed to change the approach in stimulating investment and innovation activities, replacing the provision of financial and tax benefits with a tax structure that in itself will encourage the actions of entrepreneurs in relation to the renewal of productive resources. This may allow liberalizing entrepreneurial activity, reducing the bureaucracy and subjectivism of the regulatory processes and stimulating innovation. Hereafter, it is supposed to clarify and specify the proposed approach to stimulate investment and innovation activities.

Keywords: investment-innovative activity, government regulation, tax incentives, efficiency, means of production.

Інвестиційно-інноваційна модель економічного зростання наразі є чи не єдиним шляхом до збільшення конкурентоспроможності української економіки за умов, що склалися у сучасному світовому економічному просторі. За цих умов досягти помітного та порівняно швидкого успіху в технологічному розвитку національної економіки можливо лише через забезпечення високої ринкової конкурентоспроможності виробничого сектора шляхом розвитку його технологічної, структурної, інноваційної й інституційної складових.

Державна підтримка інвестиційно-інноваційного процесу є однією з запорок ефективного впровадження інвестиційно-інноваційної моделі розвитку національної економіки.

Тому дослідження засобів державного стимулювання інвестиційно-інноваційної діяльності підприємств національної економіки, аналіз ефективності цих засобів є актуальним завданням.

Дослідженню теоретичних і практичних питань стосовно розвитку інвестиційно-інноваційних процесів присвячено значну кількість наукових праць. Родоначальником інноваційної теорії вважається Й. Шумпетер, який ввів поняття «інновації» [1]. Розвиток класичного напрямку інноваційних теорій

продовжили В. Зомбард [2; 3] і В. Мічерліх [4]. Питання інновацій у зв'язку з інституційною еволюційною економічною теорією висвітлювали зарубіжні вчені, зокрема, В. Arthur, Y. Ermoliev, Y. Kaniovski [5], P. David [6; 7], S. Metcalfe [8; 9], N. Nakicenovic, A. Grübler [10], G. Silverberg, G. Dosi, L. Orsenigo [11], M. Tuhan-Baranovsky [12, с. 315-316; 13], M. Condratyev [14], P. Drucker [15], R. Solow [16; 17] й інші.

Дж. М. Кейнс також підтримував теорії інноваційного розвитку, зробивши значний внесок у теорію взаємозв'язку інвестицій і інновацій з економічними змінами. Кейнсіанський підхід у теоріях економічного зростання демонструють у своїх працях N. Kaldor [18] і J. Robinson [19].

У 80–90-і роки ХХ століття на перший план висувається концепція національних інноваційних систем, яка майже одночасно розроблялася багатьма авторами. Серед інших можна виділити праці В.-Å. Lundvall [20], С. Freeman [21; 22] і R. Nelson [23]. Застосування системного підходу при функціонуванні та інноваційних виробничих систем, моделюванню взаємодії в ході цього процесу між індивідами, інституціями, організаціями присвячено праці Edquist [24, р.5], Saviotti & Pyka [25].

Серед вітчизняних учених вагомий внесок у дослідження цих проблем зробили О.М. Алимов, П.П. Борщевський, О.Ю. Болховітінова, В.М. Геєць, А.І. Даниленко, Б.М. Данилишин, С.І. Дорогунцов, А.І. Землянкін, Б.С. Кваснюк, В.І. Ляшенко, В.В. Мортіков, Г.В. Омельчак, В.І. Пирожков, І. Ю. Підоричева, В.П. Семиноженко, В.М. Трегобчук, В.Г. Федоренко, Н.П. Хохлов й ін.

Зокрема, аналізу інноваційних перспектив України присвячено монографію Гейця та Семиноженка [26]. Головну увагу при виробленні конкретних рекомендацій збільшення інноваційності української економіки автори приділяють заходам податкової політики, яка «... має стимулювати інвестиції й інновації у високотехнологічні галузі...». Зокрема, це пропозиція зменшення податку на прибуток, як основного податку, що сприяє інвестиціям; встановлення податкових пільг для компаній, що впроваджують технічні інновації (у першу чергу ресурсозберігаючі)...» [26, с. 252].

Ідея щодо підсилення ролі держави в управлінні процесами інвестування просувається також у [27, с.29]. Можливий перелік механізмів, що сприяють і стимулюють інвестиційно-інноваційні процеси, наведено в [30].

Кваснюк, Болховітінова та ін. оцінюють конкурентоспроможність національної економіки України й аналізують шляхи її підвищення, приходячи до висновку, що наявні у світі глобалізаційні процеси змушують інтенсифікувати її переведення на інноваційні рейки [31].

Аналізу інвестиційного та інноваційного потенціалу, пошуку джерел їх стимулювання присвячені наукові праці таких спеціалістів, як А.І. Землянкін [32], М.І. Мельник [33], Онищенко, Комеліна [34], Федоренко [35], Хохлов [36]. Можливості адаптації європейських підходів до оцінки інноваційної діяльності в умовах України розглядаються в [37].

Омельчак [38], а також Тюха та Кузнецова [39] розглядають перешкоди на шляху активізації інвестиційної й інноваційної діяльності суб'єктів господарювання.

Питання інноваційного розвитку регіональних виробничих систем, а також державного регулювання інноваційними процесами на регіональному рівні піднімається в [40; 41].

Попри значний обсяг наукових досліджень, окремі аспекти теми інвестиційно-інноваційного розвитку економіки потребують подальшого вивчення. Зокрема, це стосується принципів і конкретних засобів ефективної державної підтримки концепції інноваційної діяльності підприємств в інституційних умовах національного господарювання.

Тому **метою статті** є дослідження підвищення ефективності інвестиційно-інноваційної діяльності підприємств на підставі аналізу засобів державного регулювання та заохочення зазначеного процесу.

На чинному етапі ступінь інноваційного розвитку економіки України є доволі низьким. Так, згідно з рейтингом інноваційності Global Innovation Index [42] Україна у 2017 р. посіла лише 50 місце зі 127 країн світу слідом за Катаром, Чорногорією та В'єтнамом.

Головними причинами такого стану речей є вичерпання можливостей екстенсивного розвитку національної економіки, слабкий розвиток науково-технічного потенціалу виробництва, слабкий приплив іноземних інвестицій в інноваційні галузі господарства, в оновлення засобів виробництва й упровадження перспективних технологій, оскільки інноваційна сфера української економіки ще не є достатньо привабливою для іноземних інвесторів, внаслідок високої корупції, неефективних важелів сприяння ведення бізнесу, непрозорості економічних стосунків тощо. Крім того, наявна система оподаткування не достатньо стимулює інвестування вільних коштів у розвиток власної підприємницької діяльності, що перешкоджає українським підприємствам реалізовувати інноваційні проекти.

В результаті при здійсненні інновацій підприємства змушені майже повністю покладатись на власні кошти, причому, чим далі – тим більше. Частка бюджетних коштів, прямих іноземних інвестицій або якихось інших джерел на чинному етапі становить лише близько 5% (табл. 1).

Така ситуація позначається не лише на інноваційному секторі економіки: як свідчать факти, на сьогоднішній день головним джерелом капітальних інвестицій так само є власні кошти підприємств (хоч і меншою мірою – у 2016 році вони склали майже 70%). Донедавна невелика підтримка здійснювалася за рахунок кредитних коштів, але починаючи із 2014 р. їх частка в загальному фінансуванні стрімко зменшилася і зараз практично не відрізняється від решти основних джерел: коштів державного та місцевих бюджетів і прямих іноземних інвестицій (рис. 1).

Таблиця 1

Частка джерел фінансування інвестицій в інновації

Роки	Джерела фінансування, %			
	власні кошти підприємств	кошти державного бюджету	іноземні інвестиції	інші джерела
2000	0,7964	0,0044	0,0757	0,1235
2001	0,8390	0,0283	0,0297	0,1030
2002	0,7107	0,0151	0,0876	0,1866
2003	0,7021	0,0304	0,0425	0,2250
2004	0,7722	0,0140	0,0248	0,1891
2005	0,8772	0,0049	0,0275	0,0904
2006	0,8460	0,0186	0,0286	0,1068
2007	0,7365	0,0134	0,0297	0,2204
2008	0,6056	0,0281	0,0096	0,3567
2009	0,6502	0,0160	0,1903	0,1435
2010	0,5935	0,0108	0,2997	0,0959
2011	0,5292	0,0104	0,0040	0,4564
2012	0,6390	0,0195	0,0867	0,2548
2013	0,7292	0,0026	0,1311	0,1371
2014	0,8498	0,0447	0,0180	0,0874
2015	0,9720	0,0040	0,0042	0,0198
2016	0,9486	0,0077	0,0010	0,0427

Складено автором за джерелом [43]

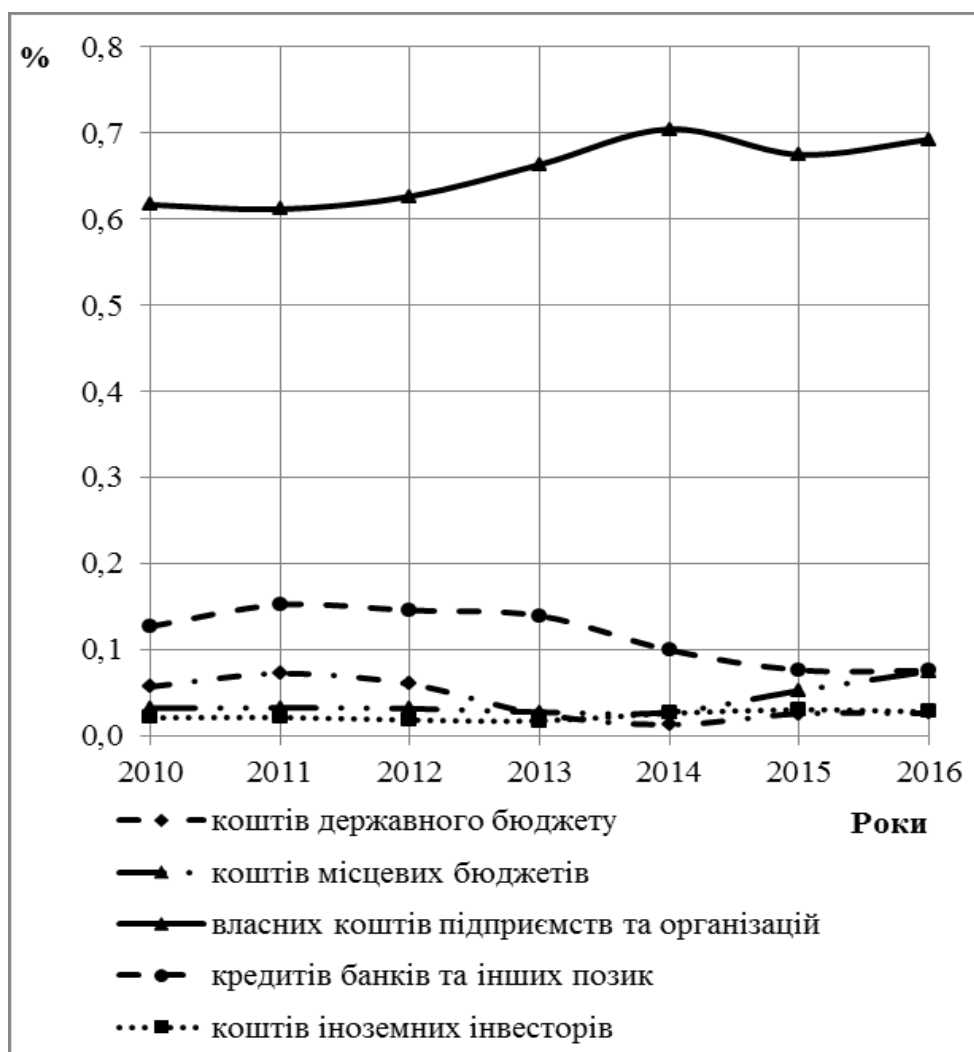

Рис. 1. Частка джерел фінансування капітальних інвестицій

Складено автором за джерелом [44]

З іншого боку, більшість підприємств не мають значних вільних ресурсів для здійснення науково-технічної діяльності, тому протягом останнього часу інновації здійснювала досить мала їх кількість. Як наслідок, більшість основних фондів українських підприємств є вкрай зношеними не лише (і насамперед) фізично, а і морально [44], причому найгіршою є ситуація у промисловості, особливо переробній – галузях, які зазвичай дають максимальну додану вартість: якщо в середньому по економіці ступінь зносу основних фондів становить 58,1%, то у промисловості вона дорівнює 69,4%, а в переробній промисловості – взагалі 76,4%. Такий стан речей спричиняє низьку продуктивність праці на виробництві.

Узагальнену картину по економіці України було порівняно з аналізом фінансово-економічної діяльності групи великих і середніх промислових підприємств, декілька з яких останніми роками входили до групи підприємств – великих платників податків, тобто, є бюджетоутворюючими для національної економіки.

Підприємства було підібрано таким чином, щоби серед них були як досить, так і не зовсім успішні, часом навіть збиткові. Ставилося завдання, перевірити, наскільки їхній економічний стан щодо цікавих для нас показників збігається із загальним по економіці, розглянутим у попередньому пункті, тобто, наскільки можна говорити, що загальна агрегована картина є репрезентативною.

До переліку ввійшли такі підприємства: державне підприємство «Дніпропетровський науково-виробничий комплекс "Електрозовобудування"», конструкторське бюро «Дніпровське», казенне підприємство «Південукргеологія» і публічне акціонерне товариство «Краматорський завод важкого верстатобудування» (надалі ПАТ «КЗВВ»). Головну увагу було звернуто на 2 чинники: стан основних засобів (показник: знос основних фондів) і на вплив цього стану на продуктивність виробничого процесу на підприємстві (показник: рентабельність виробництва) (табл. 2, 3).

Таблиця 2

Динаміка показника «Знос основних фондів» для групи великих підприємств

Підприємство	Знос					
	Період					
	1	2	3	4	5	6
КЗВВ	0,994	0,994	0,063	0,082	0,133	0,148
Електрозовобудування		0,632	0,637	0,638	0,641	
Дніпровське		0,513	0,549	0,524	0,523	0,527
Південукргеологія		0,767	0,767	0,770	0,775	

Узагальнено автором на підставі: [45–48]

Таблиця 3

Динаміка показника «Рентабельність виробництва» для групи великих підприємств

Підприємство	Рентабельність					
	Період					
	1	2	3	4	5	6
КЗВВ	0,215	0,114	0,234	0,429	0,227	0,731
Електрозовобудування		0,339	0,257	0,361	-0,675	
Дніпровське		0,037	0,576	3,078	0,576	0,203
Південукргеологія		0,162	0,522	0,291	-0,100	

Узагальнено автором на підставі: [45–48]

Із табл. 2 видно, що найкращий стан основних фондів в середньому за звітний період має КБ «Дніпровське»: знос – 52,7%, на рівні загального рівня по економіці; найгірший – КП «Південукргеологія» – 77%, що відповідає середньому зносу по переробній промисловості України. Ступінь зносу «Електрозовобудування» є приблизно на рівні підприємств переробної промисловості (63,7%). Тобто ці 3 підприємства можна вважати типовими представниками економіки, промисловості та переробної промисловості. Деяко окремо стоїть ПАТ «КЗВВ». Наразі його основні засоби знаходяться в найкращому стані серед інших, проте на початку аналізованого періоду вони були в найгіршому, можна сказати, у критичному стані – знос 99,4%. Із цієї причини протягом 2013–2014 рр. було реалізовано інвестиційний проект, що можна відстежити на підставі динаміки інвестицій, залучених в основний капітал підприємства (табл. 4), і проведено кардинальне оновлення фондів.

Таблиця 4

Динаміка інвестицій в основний капітал ПАТ «КЗВВ»

Рік	Інвестиції в основний капітал, тис. грн.
2011	133,0
2012	169,5
2013	180577,0
2014	180577,0
2015	82746,0
2016	32743,0

Розраховано автором на підставі: [45]

Розрахунок залежності рентабельності від стану основних фондів, виражений у показнику кореляції між значеннями цих 2 факторів, підтвердив природний висновок, що чим сильніше зношені основні засоби виробництва, тим нижче його продуктивність (табл. 5).

Проте, найбільш сильну залежність показали підприємства з більш стабільними значеннями зносу ОЗ. Це свідчить про те, що годі чекати на миттєву віддачу від оновлення фондів. Так, напр., згаданий вище інвестиційний проект на ПАТ «КЗВВ» призвів до суттєвого зростання рентабельності виробництва лише через 2 роки після кардинального оновлення фондів.

Таблиця 5

Вплив ступеню зносу основних засобів на рентабельність виробництва

Підприємство	зносу ОЗ		рентабельність		коефіцієнт кореляції
	середнє	кв. відхилення	середнє	кв. відхилення	
КЗВВ	0,402	1,056	0,325	0,250	-0,524
Електровозобудування	0,637	0,00004	0,070	0,747	-0,674
Дніпровське	0,527	0,0007	0,894	6,184	-0,009
Південукргеологія	0,770	0,00005	0,219	0,202	-0,750

Джерело: розрахунки автора

Водночас, практично для всіх перелічених підприємств спостерігається картина, типова для національної економіки: підприємства переважно проводять оновлення фондів за власний кошт, іноземні інвестиції надходять у невеликих масштабах і не системно (характерний приклад – інвестиційний проект 2013-2014 рр. на ПАТ «КЗВВ»), при цьому вільних власних коштів для повноцінного оновлення бракує, тобто, резерви інвестування власними коштами майже вичерпано.

Прискорення економічного розвитку української економіки можна досягти лише шляхом утворення інноваційно-інвестиційних механізмів, зокрема, вирішуючи такі завдання, як:

- розробка інноваційної моделі розвитку економіки держави;
- формування державної та регіональної інноваційно-інвестиційних програм та заходів щодо їх реалізації;
- формування інституційних органів та ефективного механізму стимулювання інноваційної діяльності у державі, в регіонах та на підприємствах;
- механізм ресурсного забезпечення відповідних програм та проектів (технологічне, кадрове, фінансове і т. ін.);
- наявність кадрової бази, навчання, підготовка менеджерів та фахівців;
- стабільна законодавчо-нормативна база щодо створення сприятливого інноваційно-інвестиційного клімату в країні;
- впровадження науково-технологічних досягнень та забезпечення конкурентноздатної продукції;
- розвиток пріоритетних галузей економіки та усіх регіонів країни.

Головні перешкоди на шляху підвищення інвестиційної й інноваційної ефективності національної економіки є такими:

- відсутність ефективного організаційно-економічного механізму управління інвестиційно-інноваційними процесами;
- підвищена ризикованість, яку спричинено значною невизначеністю передбачуваних результатів [38, с. 115];
- брак власних коштів підприємств укупі з недостатньою фінансовою допомогою держави;
- брак інформації щодо нових технологій і ринків збуту, брак можливостей для кооперації з іншими підприємствами та науковими організаціями;
- відсутність кваліфікованого персоналу, несприйнятливості підприємств до нововведень [39];
- суттєва інфляція, що перешкоджає стабільному нарощуванню темпів розвитку інвестиційного бізнесу й інші.

Основними напрямками, які дозволять прискорити економічний розвиток країни шляхом активізації інвестиційно-інноваційного потенціалу є такі:

- вдосконалення й адаптування до реальних потреб розвитку бізнесу служб, які здійснюють контроль та ведуть регламентацію бізнесових процесів за антибюрократичним принципом;
- адаптування системи макроекономічної політики до пріоритетів політики інвестиційного стимулювання зі збереженням її передбачуваності та стабільності в реалізації обраних пріоритетів розвитку міждержавних відносин, заснованих на глобальних принципах світового розвитку;
- збалансування та адаптація політики інвестиційного розвитку із загальною промисловою політикою та політикою збереження обраних принципів довгострокового розвитку держави, а також визначення її направленості, скорегованої в напрямку планової перебудови чи вдосконалення вже існуючого промислового ландшафту;

- акцентування рішень уряду на стимулюванні факторів, які сприяють покращенню якості створення та використання висококваліфікованого людського капіталу, як одного з найважливіших чинників економічного розвитку країни та підвищення інноваційного потенціалу.

Державна інноваційна політика містить у собі 2 складові: науково-технічну й інвестиційну політики держави. Вона складається з комплексу управлінських рішень в економічній, організаційно-правовій і інших сферах діяльності, спрямованих на підтримку та стимулювання інноваційних процесів в економіці, впровадження новацій у виробництво.

Головні принципи державної науково-технічної та інноваційної політики є такими:

- підтримка та розвиток фундаментальних і прикладних наукових досліджень, науково-дослідних і проектно-конструкторських робіт; при цьому слід стежити за збалансованістю розвитку фундаментальної та прикладної складових;

- суспільна мотивація та підтримка інтелектуальної праці.

- підтримка інноваційної діяльності в економіці; раціональне використання науково-технічного потенціалу країни;

- визначення пріоритетних наукових у технологічних напрямків, що сприятимуть підвищенню ефективності, конкурентоспроможності й інноваційності економіці країни; зосередження інвестиційних ресурсів на підтримці цих напрямків;

- дотримання вимог сталого розвитку соціально-економічної системи, вимог екологічної безпеки, покращення соціальних стандартів;

- оптимізація економіко-організаційного, правового й інституційного забезпечення науково-технічної й інноваційної діяльності, зокрема, підвищення ефективності використання форм, методів, інструментів і організаційної структури державного регулювання інноваційною діяльністю.

Інструменти інноваційної політики держави мусять бути спрямовано на ефективне стимулювання інноваційної діяльності підприємств, мобілізацію фінансових, матеріальних, людських й організаційних ресурсів для реалізації завдань інноваційного розвитку. В цьому ракурсі засаднича стратегічна задача державних органів полягає в агрегуванні фінансового й інтелектуального капіталу з метою його спрямування на визначені пріоритетні напрямки економічного розвитку. На законодавчому рівні визначено, що такими стратегічними пріоритетними напрямками інноваційної діяльності в Україні на 2011–2021 роки є такі [49, ст. 4]:

- освоєння нових технологій транспортування енергії, впровадження енергоефективних, ресурсозберігаючих технологій, освоєння альтернативних джерел енергії;

- освоєння нових технологій високотехнологічного розвитку транспортної системи, ракетно-космічної галузі, авіа- і суднобудування, озброєння та військової техніки;

- освоєння нових технологій виробництва матеріалів, їх оброблення і з'єднання, створення індустрії наноматеріалів і нанотехнологій;

- технологічне оновлення та розвиток агропромислового комплексу;

- впровадження нових технологій та обладнання для якісного медичного обслуговування, лікування, фармацевтики;

- широке застосування технологій більш чистого виробництва й охорони довкілля;

- розвиток сучасних інформаційних, комунікаційних технологій, робототехніки.

Прагнення запобігти нецільовому використанню передбачених у Законі “Про інноваційну діяльність” [50] податкових пільг спонукає до пріоритетної інноваційної підтримки провідних великих підприємств, холдингів, високотехнологічних виробництв, фінансова та технологічна потужність яких дозволяє реалізувати загальнодержавні інноваційні пріоритети. Крім того, вважається, що контроль ефективності здійснення інновацій на цих підприємствах є більш надійним й ефективним. Це не означає відмови від стимулів розвитку малих інноваційних підприємств, проте, великі підприємства можуть більш надійніше гарантувати серійне виробництво інноваційної продукції та її доведення до кінцевого споживача, тому інноваційну державну підтримку на чинному етапі більш доцільно організовувати саме для цього класу підприємств.

Світова практика свідчить про наявність широкого інструментарію для реалізації державної підтримки інноваційної діяльності. Зазначені інструменти можна поділити на такі групи за сферами регулювання: безпосередня фінансова підтримка інноваційних процесів; застосування для інноваційної діяльності заохочувальних фіскально-податкових пільгових режимів; інституційні інструменти; інші інструменти підтримки інновацій економічного, юридичного, політичного й організаційного характеру (рис. 2).

Розглянемо більш детально зазначені на рис. 2 інструменти.

Безпосередня фінансова підтримка інноваційних процесів може бути реалізована за допомоги таких заходів:

- пряме фінансування коштами державного бюджету процесу створення нових наукоємних виробництв і технологій, на підприємствах як державної, так і не приватної власності;

- запровадження конкурсного відбору щодо створення та фінансування науково-дослідницьких програм і наукових центрів;

- державне замовлення на інноваційну продукцію;
- державне дотування виокремлених на конкурсній основі інноваційних виробництв і технологій;
- централізоване надання державних грантів і стипендій провідним науковим центрам і науковцям;
- надання пільгових (у тому числі безпроцентних) позик і грантів;
- компенсація банківського кредиту в повному чи частковому обсязі у випадку його інвестування на фінансування технологічних інноваційних змін.

Рис. 2. Основні інструменти підтримки державної інноваційної діяльності

Складено автором

Застосування для інноваційної діяльності заохочувальних фіскально-податкових пільгових режимів:

- зменшення ставок податку на прибуток підприємств;
- податкові кредити для інноваційним підприємствам;
- зменшення суми прибутку до оподаткування шляхом виключення з нього вартості досліджень чи освоєння нових технологій;
- звільнення підприємств від окремих відрахувань до бюджету;
- звільнення від сплати податку на прибуток, отриманий власниками майнових прав інноваційних і венчурних фірм;
- відтермінування чи звільнення від сплати імпортного мита у випадку ввезення засобів для реалізації інноваційних проектів;
- застосування пільгового механізму амортизації основних засобів щодо фірм, що займаються інноваційною діяльністю.

Більш докладно розшифровують і обґрунтовують принципи впровадження фіскально-податкових пільг фахівці Інституту стратегічних досліджень при Президенті України [51]:

- застосування пільг в оподаткуванні прибутку інноваційних підприємств згідно чинного законодавства;
- звільнення від податків наукових установ, діяльність яких здійснюється за рахунок державного бюджету;
- звільнення від оподаткування коштів, спрямованих на підвищення кваліфікації та перепідготовку наукових кадрів (із прирівнюванням їх до інвестицій у людський капітал);
- звільнення від оподаткування коштів підприємств, спрямованих на фінансування наукових досліджень (із прирівнюванням їх до інвестицій в інтелектуальний капітал);
- звільнення від оподаткування коштів комерційних банків, страхових компаній, пенсійних фондів й інших фінансових установ, які інвестуються в інноваційні підприємства й установлення пільг з оподаткування коштів, отриманих внаслідок цих інвестицій, зокрема – диференціювання ставки податку на прибуток комерційних банків залежно від напрямів використання ресурсів шляхом зниження їх в разі довгострокового кредитування високотехнологічних проектів, пільгове оподаткування прибутків від страхування інноваційних підприємств тощо;
- надання пільг в оподаткуванні комерційних банків, які здійснюють кредитування – передусім довгострокове – інноваційних підприємств.

Інституційні інструменти

- утворення дієздатних суб'єктів інноваційного процесу, а також суб'єктів регулювання цього процесу та мережі інноваційної інфраструктури, що забезпечуватиме поточну діяльність цих суб'єктів.

Інші інструменти підтримки інновацій економічного, юридичного, політичного й організаційного характеру:

- удосконалення законодавства про авторське право та патентні відносини;
- введення системи сертифікації та стандартів, що заохочує споживання інноваційних товарів, товарів харчування високої якості, нових медичних, будівельних, телекомунікаційних, рекреаційних, туристичних, транспортних послуг тощо;
- розвиток і підтримка системи освіти в країні: закладів загальної освіти, університетів, спеціальної фахової підготовки, системи безперервного навчання та перекваліфікації робочої сили, курсів профільного тренінгу та менеджменту;
- тимчасовий дозвіл монопольного становища виробників інноваційних товарів і впровадника інноваційних технологій і, навпаки, обмеження монопольного становища виробників, діяльність яких перешкоджає розвитку виробництва інноваційних товарів і послуг;
- створення державної інформаційної інфраструктури, розширення доступу до інформаційних мереж і банків даних, бібліотек;
- надання державних замовлень підприємствам задля компенсування витрат на фінансування інновацій;
- здійснення державного лобіювання інтересів українських виробників інноваційної продукції на міжнародних ринках, застосування відповідного торговельного режиму.

У цьому матеріалі ми більш уважно зосереджуємось на фіскальній групі інструментів регулювання та заохочування інноваційної діяльності підприємств й організацій.

Аналіз наведених вище інструментів свідчить, що їх можна розділити на 2 підгрупи за своєю суттю: засоби прямого державного дотування (фінансування нових науково-дослідницьких центрів, підприємств, виробництв, технологій, безпосередньо інноваційної продукції (у вигляді державного замовлення)), а також надання податкових й інших фінансових пільг у вигляді позик, грантів, кредитів і зменшення ставок податку на прибуток.

Слід зазначити, що самі по собі як пряме дотування, так і пільгове оподаткування ще не стимулюють збільшення виробництва та покращення якості виробленої інноваційної продукції. Також постає проблема ідентифікації інноваційної діяльності, коли підприємство може займатися інноваціями лише «на папері», користуючись нечіткістю критеріїв суб'єктивністю чиновників у прийнятті рішень.

Водночас, як зазначалося вище, однією з головних проблем інноваційного розвитку є застаріла та зношена фізично та морально фондова база. Так само, підкреслювалось, що на чинному етапі внаслідок обмеженості бюджетних ресурсів інвестиції в інновації підприємства змушені здійснювати, передовсім, за рахунок власних коштів. На цій підставі можна запропонувати дещо відмінний підхід до інноваційного розвитку – не податкові пільги, а зміну системи оподаткування, яка би сама по собі стимулювала підприємців вкладати кошти в оновлення фондів (у том числі й людських й інтелектуальних ресурсів). Це означає, що доцільно не зменшувати податкове навантаження прибутку, а вивести з бази оподаткування зазначені кошти на оновлення виробництва. Крім стимулювання оновлення засобів виробництва такий підхід надає більшу свободу вибору підприємцям, зменшує їх залежність від рішень чиновників, забюрократизованість і суб'єктивізм процесу регулювання та стимулювання інноваційної діяльності.

Таким чином, у статті проаналізовано проблеми інвестиційно-інноваційного розвитку економіки України, його головні принципи, пріоритети та завдання.

Визначено основні перешкоди на шляху підвищення інвестиційної й інноваційної ефективності національної економіки, а також наявні засоби й інструменти їх вирішення. Відмічено недостатність традиційних інструментів державного регулювання для ефективного заохочення підприємств до здійснення інноваційної діяльності.

Рекомендовано на додаток до їх використання модифікувати податкове законодавство, аби замінити пільги податку на прибуток таким механізмом оподаткування, який замість зменшення податкового навантаження прибутку виводить кошти, витрачені на оновлення засобів виробництва з бази оподаткування.

Тобто автором пропонується змінити підхід у стимулюванні інвестиційної й інноваційної діяльності, замінивши надання фінансово-податкових пільг такою структурою оподаткування, яка сама по собі заохочуватиме дії підприємців щодо оновлення виробничих ресурсів, а саме: оподатковувати не фінансовий результат, а чіткий перелік операцій. Це може дозволити лібералізувати підприємницьку діяльність, зменшити забюрократизованість і суб'єктивізм процесу регулювання та стимулювання інноваційної діяльності, збільшити інвестиції. Внаслідок цього можна сподіватися на оновлення фондової бази підприємств і прискорення їх інноваційного розвитку.

Як напрямок подальших досліджень передбачається уточнення та конкретизація запропонованого підходу фінансово-податкового стимулювання інвестиційної й інноваційної діяльності.

Література

1. Шумпетер Й. Теория экономического развития. Пер. с нем. Автономова В. С. и др. М.: Прогресс, 1982. 455 с.
2. Зомбарт В. Der Bourgeois. Zur Geistesgeschichte des modernen Wirtschaftsmenschen. München & Leipzig: Duncker & Humblot, 1913. Режим доступу: urn:nbn:de:s2w-8035. (Дата звернення 7.02.2018).
3. Зомбарт В. Современный капитализм: в 3-х т. М., Л.: Госиздат, 1930–1931.
4. Mitscherlich W. Der Wirtschaftliche Fortschritt. Leipzig, 223 p.
5. Arthur B., Ermoliev Y., Kaniovski Y. Path-dependent processes and the emergence of macrostructure. *European Journal of Operations Research*. 1987. № 30. С. 294–303.
6. David P. A. Clio and the economics of QWERTY. *American Economic Review*. 1985. № 75. С. 332–337.
7. David P. A. Heroes, herds and hysteresis in technological change: Thomas Edison and the battle of the systems. *Industrial and Corporate Change*. 1992. № 1. С.139–180.
8. Metcalfe S. Variety, structure and change: An evolutionary perspective on the competitive process. *Revue d'Economie Industrielle*. 1992. № 65. С. 46–61.
9. Metcalfe S. Economics, Organizations and Management: A review of Milgrom and Roberts. *Industrial and Corporate Change*. 1995. № 4. С. 491–497.
10. Nakicenovic N., Grübler A. (Eds.) Diffusion of Technologies and Social Behaviour. Berlin/Heidelberg/New York: Springer Verlag, 1992.
11. Silverberg G., Dosi, G., Orsenigo, L. Innovation, diversity and diffusion. A self-organization model. *Economic Journal*. 1998. № 98. С. 1032–1054.
12. Туган-Барановский, М. И. (1997) Периодические промышленные кризисы. Избранное. М.: 1997.
13. Туган-Барановский М. И. Промышленные кризисы. Очерк из социальной истории Англии. Т. И. Деревянкин (ред.). К.: Наук. Думка, 2004.
14. Кондратьев Н. Д. Проблемы экономической динамики. Л. И. Абалкин (ред.). М.: Экономика, 1989.
15. Drucker P. F. Managing for Results: Economic Tasks and Risk-Taking Decisions. Butterworth-Heinemann, 1964.
16. Solow R. M. A contribution to the theory of economic growth. *Quarterly Journal of Economics*. 1956. February. С. 65–94
17. Solow, R. M. Technical change and the aggregate production function. *Review of Economics and Statistics*. 1957. № 39 (3). С. 312–320.
18. Kaldor N. A model of economic growth. *Economic Journal*. 1957. № 67. С. 561–624.
19. Robinson J. The accumulation of capital. London: Macmillan, 1956.
20. Lundvall B.-Å. Product innovation and user-producer interaction, industrial development. *Research Series 31*. Aalborg: Aalborg University Press, 1985.
21. Freeman C. Japan: A new national innovation system? In: G. Dosi, C. Freeman, R.R. Nelson, G. Silverberg and L. Soete (Eds.) *Technology and economy theory*. London: Pinter, 1988.
22. Freeman C. The “National System of Innovation” in Historical Perspective. *Cambridge Journal of Economics*. 1995. № 19. С. 5–24.
23. Nelson R. R. Recent evolutionary theorizing about economic change. *Journal of Economic Literature*. 1995. № 33. С. 48–90.
24. *Systems of Innovation: Technologies, Institutions and Organizations*: editor: C. Edquist. London: Pinter Publishers, 1997.
25. Saviotti P., Pyka A. Generalized barriers to entry and economic development. *Journal of Evolutionary Economics*. 2011. № 21 (1). P. 29–52.
26. Геєць В. М., Семиноженко В. П. Інноваційні перспективи України. Харків: Константа, 2006. 272 с.
27. Алимов О. М., Даниленко А. І., Трегобчук В. М. та ін. Економічний розвиток України: інституціональне та ресурсне забезпечення. В. І. Пирожков, В. М. Трегобчук (відп. ред.). К.: Об'єдн. ін-т економіки НАН України, 2005. 540 с.
28. Прогноз розвитку і розміщення продуктивних сил України до 2015 року. К.: РВПС України НАНУ, 2004. 370 с.
29. Продуктивні сили України: прогноз розвитку і розміщення на період до 2010 р.: в 2-х т. Т. 2. С. І. Дорогунцов, П. П. Борщевський, Б. М. Данилишин (наук. керівн.). К.: РВПС України НАНУ, 2000. 286 с.
30. Проблеми структурної перебудови економіки України. С. І. Дорогунцов, Б. М. Данилишин (наук. кер.). К.: РВПС України НАНУ, 1999. 332 с.
31. Кваснюк Б. Є., Болховітінова О. Ю., Кірєєв С. І. та ін. Конкурентоспроможність національної економіки. Б. Є. Кваснюк (ред.). К.: Фенікс, 2005. 496 с.
32. Землянкин А. И. Инновационная деятельность: состояние и пути развития. *Економіка промисловості*. 2005. № 1. С. 107–114.

33. Мельник М. І. Класифікація факторів формування інвестиційного клімату як передумова вирішення проблем інноваційного розвитку регіонів. *Економіка і регіон*. 2005. № 2. С. 39–45.
34. Онищенко В. О., Комеліна, О. В. Теоретико-методологічні засади просторової організації інноваційної діяльності. *Економіка і регіон*. 2010. № 1 (24). С. 3–9.
35. Федоренко В. Г. Інвестиції та економіка України. *Економіка України*. 2007. № 5. С. 12–16.
36. Хохлов Н. П. Актуальные проблемы инвестиционного обеспечения экономического роста. *Экономика и регион*. 2005. № 2. С. 8–10.
37. Ляшенко В. І., Землянкін А. І., Підоричева І. Ю. Європейська система моніторингу інноваційної діяльності: особливості та можливості використання в Україні. *Економічний вісник Донбасу*. 2013. № 2 (32). С. 191–199.
38. Омельчак Г. В. Концептуальні основи розвитку інноваційного потенціалу підприємств. *Держава та регіони*. Сер.: Економіка та підприємництво. 2014. № 2. С. 113–118.
39. Тюха І. В., Кузнецова В. А. Проблеми інноваційної діяльності в Україні та на вітчизняних підприємствах. *Ефективна економіка*. Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4545> (Дата звернення 7.02.2018).
40. Чичкало-Кондрацька І. Б. Інноваційний розвиток регіональних науково-виробничих систем. *Полтава: Полтавський літератор*, 2011. 392 с.
41. Амосов О. Ю., Дегтяр А. О., Латинін М. А. та ін. Державне регулювання інноваційної інфраструктури на регіональному рівні: моног. За заг. ред. А. О. Дегтяра. Х.: Магістр, 2011. 192 с.
42. The Global Innovation Index 2017 (2017). Режим доступу: http://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_gii_2017.pdf (Дата звернення 7.02.2018).
43. Капітальні інвестиції за джерелами фінансування за 2010-2016 роки (2017) Державна служба статистики України. Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2007/ibd/iokjf/iokjf_u10-13_bez.htm (Дата звернення 7.02.2018).
44. Наявність і стан основних засобів за видами економічної діяльності (КВЕД-2010) за 2016 рік. (2017) Державна служба статистики України. Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2013/ibd/nsoz/nsoz16_u.htm (Дата звернення 7.02.2018).
45. Річні звіти емітента, 2017. ПрАТ «КЗВВ». Режим доступу: <http://kzts.pat.ua/emittents/reports/year> (Дата звернення 7.02.2018).
46. ГП «ДЭВЗ», 2017. Государственное предприятие «Днепровский электровозостроительный завод». Режим доступу: <http://devs.com.ua/ru/> (Дата звернення 7.02.2018)
47. Годовая и квартальная отчетность эмитента, 2017. Публічне акціонерне товариство КБ «Дніпровське». Режим доступу: <https://www.stockworld.com.ua/ru/analytics/reports/emitent/show/14308411> (Дата звернення 7.02.2018).
48. Південукргеологія, казенне підприємство, 2017. Режим доступу: <https://www.ua-region.com.ua/01432150> (Дата звернення 7.02.2018).
49. Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності України: закон України від 08.09.2011 № 3715-VI (2011). Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3715-17> (Дата звернення 7.02.2018).
50. Про інноваційну діяльність: закон України від 04.07.2002 № 40-IV (2002). Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/40-152> (Дата звернення 7.02.2018).
51. Перспективи інноваційного розвитку України. *Перспективи інноваційного розвитку України: зб. наук. ст. за ред. Я. А. Жаліла*. К.: Альтерпрес, 2002. Режим доступу: <http://old.niss.gov.ua/table/zhalilo21/003.htm> (Дата звернення 7.02.2018).

References

1. Shumpeter, J. (2008) *Theory of economic development : An Inquiry into Profits, Capital, Credit, Interest and the Business Cycle*. New Brunswick & London: Transaction Publishers.
2. Zombart, V. (1913) *Der Bourgeois. Zur Geistesgeschichte des modernen Wirtschaftsmenschen*. München & Leipzig: Duncker & Humblot. Available: [urn:nbn:de:s2w-8035](http://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:s2w-8035). (Last accessed 7th Feb 2018).
3. Zombart, V. (1930, 1931) *Der moderne Kapitalismus*. (Vol. 1-3). Moscow, Leningrad: Gosizdat.
4. Mitscherlich, W. (1910) *Der Wirtschaftliche Fortschritt*. Leipzig: Hirschfeld, 223 p.
5. Arthur, B., Ermoliev, Y., and Kaniovski Y. (1987) Path-dependent processes and the emergence of macrostructure, *European Journal of Operations Research*, 30, 294-303.
6. David, P.A., 1985. Clio and the economics of QWERTY. *American Economic Review*, 75, 332-337.
7. David, P.A., 1992. Heroes, herds and hysteresis in technological change: Thomas Edison and the battle of the systems. *Industrial and Corporate Change*, 1, pp.139-180.
8. Metcalfe, S., 1992. Variety, structure and change: An evolutionary perspective on the competitive process. *Revue d'Economie Industrielle*, 65, pp. 46-61.
9. Metcalfe, S., 1995. Economics, Organizations and Management: A review of Milgrom and Roberts. *Industrial and Corporate Change*, 4, pp. 491-497.
10. Nakicenovic, N. and Grübler, A. eds., 1992. *Diffusion of Technologies and Social Behaviour*. Berlin/Heidelberg/New York: Springer Verlag.
11. Silverberg, G., Dosi, G. and Orsenigo, L. (1988) Innovation, diversity and diffusion. A self-organization model, *Economic Journal*, 98, pp.1032-1054.
12. Tugan-Baranovsky, M. I. (1997) *Periodic industrial crises*. Selecta. Moscow: 1997.

13. Tugan-Baranovsky, M. I. (2004) Industrial crises. Essay on social history of England. T. S. Derevyankin (Ed.). Kyiv: Nauk. dumka.
14. Kondratyev, N. D. (1989) Problems of economic dynamics. In: L. I. Abalkin (Ed.). Moscow: Ekonomika.
15. Drucker, P. F. (1964) Managing for Results: Economic Tasks and Risk-Taking Decisions. Butterworth-Heinemann.
16. Solow, R. M., 1956. A contribution to the theory of economic growth. Quarterly Journal of Economics, February, pp. 65-94
17. Solow, R. M., 1957. Technical change and the aggregate production function. Review of Economics and Statistics, 39(3), pp. 312-320.
18. Kaldor, N., 1957. A model of economic growth. Economic Journal, 67, pp. 561-624.
19. Robinson, J., 1956. The accumulation of capital. London: Macmillan.
20. Lundvall, B.-Å., 1985. Product innovation and user-producer interaction, industrial development, Research Series 31. Aalborg: Aalborg University Press.
21. Freeman, C., 1988. Japan: A new national innovation system? In: G. Dosi, C. Freeman, R.R. Nelson, G. Silverberg and L. Soete, eds. 1988. Technology and economy theory. London: Pinter.
22. Freeman, C., 1995. The "National System of Innovation" in Historical Perspective. Cambridge Journal of Economics, 19, pp.5-24.
23. Nelson, R. R., 1995. Recent evolutionary theorizing about economic change. Journal of Economic Literature, 33, pp. 48-90.
24. Edquist, C. (Ed.) (1997) Systems of Innovation: Technologies, Institutions and Organizations. London: Pinter Publishers.
25. Saviotti, P., & Pyka, A., (2011) Generalized barriers to entry and economic development. Journal of Evolutionary Economics. 21(1), 29-52.
26. Geyets, V. M., & Seminozhenko, V. P. (2006) Innovative prospects of Ukraine. Xarkiv: Konstanta.
27. Alymov O. M., Danylenko A. I., Tregobchuk V. M. et al. (2005) Economic development of Ukraine: institutional and resource provision. In: B. I. Pyrozhkov & V. M. Tregobchuk (Eds.). Kyiv: Union economic institute of the NAS of Ukraine.
28. The forecast of development and placement of productive forces of Ukraine by 2015 (2004). Kyiv: RVPS of the NAS of Ukraine.
29. Productive forces of Ukraine: forecast for development and placement for the period up to 2010 (2000) In V.2. S. I. Dorogunczov, P. P. Borshhevs'kyj & B. M. Danylyshyn (Supervisors). (Vol. 1-2). Kyiv: RVPS of the NAS of Ukraine.
30. Problems of structural adjustment of the economy of Ukraine (1999) In S. I. Dorogunczov & B. M. Danylyshyn (Supervisors). Kyiv: RVPS of the NAS of Ukraine.
31. Kvasnyuk, B. Y., Bolxovitina, O. Y., Kiryeyev, S. I. et al. (2005) Competitiveness of the national economy. In B. Y. Kvasnyuk (Eds.). Kyiv: Feniks.
32. Zemlyankin, A. I. (2005) Innovative activity: the state and ways of development. *Economica promyslovosti*. 1, pp. 107-114.
33. Mel'nyk, M. I. (2005) Classification of factors of formation of an investment climate as a prerequisite for solving problems of innovative development of regions. *Ekonomika i region* 2. pp. 39-45.
34. Onyshhenko, V. O. & Komelina, O. V. (2010) Theoretical and methodological principles of spatial organization of innovation activity. *Ekonomika i region*. 1 (24), pp. 3-9.
35. Fedorenko, V. G. (2007) Investments and the economy of Ukraine. *Ekonomika Ukrayiny*. 5. pp. 12-16.
36. Xoxlov, N. P. (2005) Actual problems of investment support of economic growth. *Ekonomyka i region*. 2. pp. 8-10.
37. Lyashenko, V. I., Zemlyankin, A. I., Pidorycheva, I. Y. (2013) European Innovation Tracking System: Features and Usability in Ukraine. *Economichnyi visnyk Donbasu*. 2013. 2(32), pp. 191-199.
38. Omel'chak, G. V. (2014) Conceptual bases of development of innovative potential of enterprises. *Derzhava ta regiony*. Ser.: *Ekonomika ta pidpryyemnyctvo*. 2. pp. 113-118.
39. Tyuxa, I. V. & Kuznyeczova, V. A. (2015) Problems of innovation activity in Ukraine and at domestic enterprises. *Efektivna ekonomika*. Available: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4545>. (Last accessed 7th Feb 2018).
40. Chyckalo-Kondracz'ka, I. B. (2011) Innovative development of regional scientific and production systems. *Poltava: Poltav's'kyj literator* [in Ukrainian].
41. Amosov, O. Y., Dyegtyar, A. O., Latynin, M. A. et al. (2011) Government regulation of innovation infrastructure at the regional level. *Monog.* In A. O. Dyegtyara (Ed.). X.: Magistr.
42. The Global Innovation Index 2017. (2017) Available: http://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_gii_2017.pdf. (Last accessed 7th Feb 2018).
43. Capital investment by sources of financing for 2010-2016. (2017) State statistic service of Ukraine. Available: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2007/ibd/iokjf/iokjf_u10-13_bez.htm. (Last accessed 7.02.2018).
44. Availability and condition of fixed assets by types of economic activity (QWED-2010) for 2016. (2017) State statistic service of Ukraine. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2013/ibd/nsoz/nsoz16_u.ht Last accessed 7.02.2018).
45. Annual reports of the emitter, 2017. PrHC «KZVV». Available: <http://kzts.pat.ua/emittents/reports/year> (Last accessed 7.02.2018).
46. SE «DEVZ», 2017. The state-owned enterprise "Dneprovskiyi elektrovostoitil'nyi zavod". Available: <http://devs.com.ua/ru/> (Last accessed 7.02.2018).
47. Annual and quarterly reports of the emitter, 2017. PubHC KB "Dniprovsk". URL: <https://www.stockworld.com.ua/ru/analytics/reports/emittent/show/14308411> (Last accessed 7.02.2018).
48. Pivdenukrgeologia, public enterprise, 2017. Available: <https://www.ua-region.com.ua/01432150> (Last accessed 7.02.2018).
49. On priority areas of Ukraine's innovation activity: Law of Ukraine dated 08.09.2011 3715-VI (2011). Available: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3715-17>. (Last accessed 7.02.2018).
50. On Innovative Activities: The Law of Ukraine of 04.07.2002 #40-IV (2002). Available: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/40-152>. (Last accessed 7.02.2018).
51. Perspectives of Ukraine's innovation development (2002) *Perspektyvy innovacijnogo rozvytku Ukrayiny*: In Y. A. Zhalilo (Ed.). K.: Al'terpres, 2002. Available: <http://old.niss.gov.ua/table/zhalilo21/003.htm>. (Last accessed 7.02.2018).

Рецензія/Peer review : 26.07.2018

Надрукована/Printed : 06.09.2018

Рецензент: д. е. н., доц. Корнєєв М. В.